

Tarihten Bir Ders: Endülüs

Ah Endülüs, İhsan Süreyya Sırma, Beyan Yayınları, İstanbul 2013,

ISBN 9789754735260

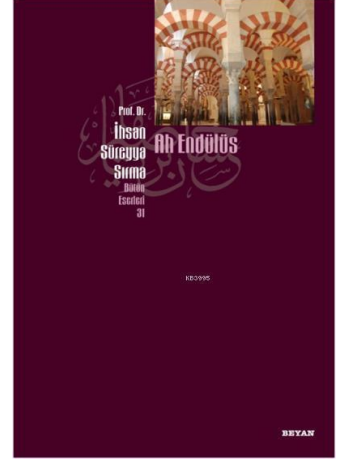
Esmenur Çakar¹

Elimizdeki kitap İhsan Süreyya Sırma'nın araştırma ve gezi notlarından oluşmakta olup Endülüs'ün makus tarihini okuyucuya sunmaktadır. Eserde bugünkü İspanya ve Portekiz devletlerinin bulunduğu coğrafyanın güney bölgelerine kurulmuş ve sekiz yüzyıl hüküm sürmüş olan İslâm devletlerinin hikayesi anlatılmaktadır.

İhsan Süreyya Sırma, 1944 yılında Siirt'te dünyaya gelmiştir. Eğitimine burada başlamış ve ardından 1962 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni kazanmıştır. Okul yıllarında farklı işlerde çalışmış ve mezun olunca da kendi okumuş olduğu Siirt Lisesi'ne öğretmen olarak atanmıştır. 1967 yılında doktora yapmak üzere burslu olarak Fransa'ya gitmiştir. 1973 yılında İslâmî İlimler dalında doktor olarak yurda dönmüştür. 1974 yılında Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesinde İslâm Tarihi Doktoru olarak göreve başlamıştır. Daha sonraki yıllarda sırasıyla doçent ve profesör olmuştur. 1993 yılında Sakarya Üniversitesine geçiş yapmış ve iki yıl sonra emekli olmuştur. 1995-97 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi başkan danışmanlığı yapmıştır. 30 kitap ve 400'ü aşkın ilmi makalesi yayımlanan Sırma, ulusal ve uluslararası birçok konferansta konuşmalar yapmış, çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazmış ve televizyon programları yapmıştır. Kendi alanındaki ilmi araştırmalarını sürdürecekt derecede Fransızca, İngilizce, Arapça ve Farsça bilmektedir.

Avrupa'da İslâm Sesi

Kitabın ilk bölümünde Endülüs'ün, Musa b. Nusayr'ın (ö. 98/717) büyük gayretleri ve Tarık b. Ziyad'ın (ö. 102/720) komutanlığıyla üç yıl içinde fethedilmesi ve bölgeye yayılan İslâm

¹ Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencisi, esmanurcakar.00@gmail.com

(Bu yazı Young Academia ve Server Genç Hanımlar Derneği iş birliğinde Dr. Kemal Yavuz Ataman yönetiminde "Küresel Düşünme Yazarlık Atölyesi" kapsamında üretilmiştir.)

hakimiyetinin tarihi akışı anlatılmaktadır. Cihad aşkı ve Allah adını yayma amacıyla yapılan bu fetihler bazı oryantalistlerin iddia ettiği gibi bir Arap fethi değil, İslâm fetihleridir. Müslümanlar, gittikleri bölgelere adalet ve medeniyet götürmüşlerdir. Kendi yöneticilerinden zulüm gören Hristiyanlar için de kurtuluş olmuşlardır.

Endülüs, Batı'nın en karanlık çağlarını yaşadığı dönemde Avrupa'da kültür ve medeniyeti ile adeta bir güneş gibi parlamıştır. Medreselerinde ilim ve sanat alanında çalışma yapan pek çok âlimi ağırlamıştır. Devlet yöneticileri yüklü ödemeler yaparak değişik bölgelerden alanında uzman kişileri Endülüs'e getirtmişlerdir.

Bu medreselerde yalnızca Müslümanlara değil dünyanın dört bir yanından gelen Hristiyanlara da eğitim verilmiştir. Öyle ki bu medreselerde pek çok papaz da eğitim almıştır. Eğitim dili olarak Arapça kullanılmıştır. Hatta Arapça ilim dili olarak o kadar kökleşmiştir ki onuncu yüzyılın meşhur Hristiyan Arşöveki Joan de Séville, İncil tefsirini Arapça olarak kaleme almıştır.²

Taş Deyip Geçmemeli

Yazar eserin ikinci bölümünde gezileri sırasında aldığı birtakım notlara yer vermiştir. Bu notlarda gördüğü mimari eserlerin güzelliklerini anlatır. Bu yapılar hakkında bilgiler verir. Endülüs sokaklarında, medreselerinde gezerken ortamın manevi havasını koklar, bir zamanlar buralarda yürüyen, ders veren âlimlerin ayak seslerini işitmeye çalışır. Hatta buralarda İbn Rüşt'lerle, İbn Hazm'larla, İbnü'l Arabî'lerle karşılaşmayı hayal eder.

Endülüs, mimarisi ile göz kamaştırmaktadır. Kurtuba Camii, Alcazar Sarayı, El-Hamra Sarayı gibi eşsiz eserlere ev sahipliği yapmaktadır. Ulu camileri ile adeta İslâm'ın yüceliğini göstermiş, sarayları ile medeniyeti taş a işlemiştir. Günümüzde hala ayakta olan yapılar bize İslâm medeniyetinin bir zamanlar ulaştığı zirveyi göstermektedir.

Yapılan eserler, mimari inceliklerle doludur. Bunlardan biri El-Hamra Sarayı'nın bütün duvar ve kemerlerini süsleyen "La galibe illallah/Allah'tan başka galip yoktur" ibaresidir. Lakin mimarların bu inceliğinin, o saraylarda yaşayanlara ne kadar sirayet etmiş olduğu yazara göre tartışmalıdır. Ve kitabın pek çok yerinde hükümdarın cihadı bırakıp saray süslerine dalması eleştirilmiştir.

² İhsan Süreyya Sırma, *Ah Endülüs*, Beyan Yayınları, İstanbul 2013, s.57.

Taş deyip geçmemeli insan... Bu yapılar tarihin en yakın şahitleridir. Yazar bu eserleri hayranlıkla izlerken bir yandan da onları gayrimüslimlerin eline bırakmış olmanın verdiği vicdan azabını duymaktadır. Sanki gördüğü taşlar ve nehirler ona, şahit oldukları elem verici olaylardan dolayı, hüznle bakmaktadır. Minareler eşsiz işlemleri ve tüm zarafetleri ile hala dimdik ayakta durmalarına rağmen tepelerine yerleştirilen çandan dolayı mahzunlardır.

Mimari yapılar bize inşa edildikleri tarihin ilim ve kültür seviyesini gösterdiği kadar yürütülen siyaset hakkında da bilgi vermektedir. Yazar bunu şu cümlelerle anlatmaktadır; “Müslümanlar ‘cami merkezli’ hareket ettiklerinde yükselmişler ve bunun tam aksine ‘saray merkezli’ hareket ettiklerinde ise batıp gitmişlerdir.”³. Böylece Endülüs’te kurulan devletlerin çöküşünün bir sebebinin de cihad ve Allah rızasını bırakıp zevk ve eğlenceye dalmaları olduğunu söylemektedir.

Devletin Zayıflamasının Sebepleri

Endülüs’ün Müslüman hakimiyetinde olduğu yıllar içerisinde, bölgede farklı İslâm devletleri hüküm sürmüştür. Devletler kimi yöneticiler devrinde her anlamda refah ve zenginliği yaşarken kimi yöneticilerin devrinde iktidar kavgaları ile gerilemeye gitmiştir. Bu iktidar savaşları neredeyse bir hükümdarın ölüp diğerinin tahta çıktığı her dönemde gerçekleşmiştir. Kimi isyanlar bastırılırken kimisi yıllar sürmüş ve maalesef binlerce Müslümanın birbirlerini öldürmesine yol açmıştır. Ayrıca devlet bu isyanlarla uğraşırken İspanyollar ve Fransızlar da boş durmamış kaybettikleri toprakları geri alma çabasına girmişlerdir. Hakimiyeti kaybetme endişesinin olmadığı dönemler ise hükümdarın zevk-ü sefaya dalmasına mahal vermiştir.

Yazar, kitabın birçok yerinde saltanatın olumsuzluklarından bahsetmiş ve İslâm devletlerinin yıkılışını büyük oranda buna bağlamıştır. Taht uğruna davanın unutulduğunu söylemiştir.⁴ Fakat saltanatla da olsa ehil kişilerin yönetime geldiği ve taht mücadelelerine rağmen cihada devam edildiği, adaletten şaşılmadığı ve ilim adına çalışmalar yapıldığı dönemlerin de olduğu unutulmamalıdır.

Tarihin Karanlık Tarafı

Tarihin güzel ve aydınlık yönleri olduğu kadar karanlık ve acı dolu yönleri de vardır. Bunların en elem verici olanı ise şüphesiz soykırımlardır. Dünya üzerinde insanoğlu menfaat ve hırsları

³ Sırma, *a.g.e.*, s.148.

⁴ Sırma, *a.g.e.*, s.140.

uğruna birçok soykırım gerçekleştirmiştir. Fakat yazara göre hiçbir Endülüs'teki kadar zalimce değildir. Orada kadın-erkek, genç-yaşlı, hatta kundaktaki bebek ayrımı yapılmaksızın milyonlarca Müslüman katledilmiştir. İspanyollar yalnızca insanları öldürmekle kalmamış Müslüman yapılarına da zarar vermiş, medrese ve kütüphanelerdeki yüz binlerce kitabı yakmışlardır. Bir devre ilim ve sanatı ile ışık tutan Endülüs'ü karanlığa gömmüşlerdir.

İspanyollar bunu *reconquista* yani yeniden fetih diye adlandırmış ve tüm bu işkence ve soykırımı Hristiyanlık adına yaptıklarını iddia etmişlerdir. Bu olay Hristiyan Batı tarihine kara bir leke sürse de onlar bu cinayetleri görmezlikten gelmişlerdir ve böyle yapmaya devam etmektedirler.

Sonuç

Yukarıda da bahsi geçtiği üzere eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Endülüs'ün tarihi, ikinci bölüm ise müellifin gezi notları şeklindedir. Ayrıca içerdiği fotoğraflarla bir Endülüs albümü niteliği de taşımaktadır. Her iki bölümde de yazarın şahsi görüşleri bulunmaktadır. Yer yer yaşanan tarihi olaylar, sebepleri ve sonuçları ile açıklanmış, günümüz olayları ile karşılaştırılmıştır.

Sade bir dil ile kaleme alınan eser tarih meraklılarına tavsiye edilebilir. Hâsseten tarihi bilinç kazanmak adına okunması gereken bir eserdir. Yüz yetmiş altı sayfa olan eser kısa zamanda okumak için elverişlidir ve bazı tarih kitaplarına nazaran sürükleyici bir anlatıma sahiptir. Yalnızca kitap içerisinde yer alan fotoğrafların karışık şekilde sayfalara dağıtılmış olması olumsuz bir yön olarak zikredilebilir. Zira özellikle kitabın gezi yazısı niteliğinde olan bölümünde okuyucu aynı sayfada okuduğu şehrin fotoğraflarını görmek isteyebilir. Fakat bu mümkün olmamaktadır. Örnek vermek gerekirse Sevilla şehrinin anlatıldığı sayfada Tarifa şehrine ait görseller, Tarifa şehrinin anlatıldığı sayfalarda ise Gırnata şehrinde bulunan El-Hamra Sarayı'na ait görseller bulunmaktadır.

Eser, Endülüs'teki İslâm devletlerinin kuruluşunu, yükselişini ve parçalanarak yıkılışını anlatmaktadır. Ve bu yıkılışın sebebi olarak pek çok yerde saltanat sistemini zikretmektedir. Fakat kanaatimizce zayıflamanın önemli bir sebebi de yöneticilerle birlikte halkın da refaha dalmasıdır. Müslümanlar büyük oranda ilim ve sanat ile uğraşmışlardır. Uzun süre cihada gidilmemesi dinamizmin kaybedilmesine sebep olmuştur. Bunun karşılığında İspanyollar kendi aralarında birliği sağlayarak Müslümanların üzerine yürümüşlerdir.

Kitap, sahip olduğumuz kültürel mirası bize anlatmakta ve onu nasıl kaybettiğimize vurgu yapmaktadır. Böylece okuyucuya “Tarihini iyi öğren, değerlerine sahip çık ve onları kaybetmemek için yine tarihten ders çıkar!” mesajı vermektedir.